

СПРАВА НЕ В САМИХ ВИБОРАХ, А В ТОМУ, ЩО БУДЕ ПІСЛЯ НИХ

Герої «Універсуму» в пошуках нового президента

Журнал «Універсум» відсвяткував своє п'ятиріччя. Відсвяткував не широким застіллям, а урочистим вечором у львівському Театрі імені М. Заньковецької та дводенними дискусіями за Круглим столом на тему «Українське суспільство: перед новим президентом».

Дискусії особливі, бо під одним дахом організатори зібрали членів редколегії часопису та героїв його ексклюзивів. Людей різнопланових, серйозних і відомих широкому загалові. Зокрема, Олександра Скіпальського та Олександра Федорука, Микола Жулинського та Ярослава Дашкевича, Юрія Покальчука та Євгена Сверстюка, Михайла Сироту і Корнія Товстюка та інших. З поважних причин не приїхали Богдан Гаврилишин і Євген Марчук (який, проте, перебуваючи у ці дні в Хмельницькому і Кам'янці-Подільському на форумі «У ХХІ століття – з Євгеном Марчуком», надіслав «Універсуму» тепле вітання), кілька інших очікуваних особистостей. Але розмова все одно вишла різнобічна й цікава.

Отже, яке воно – українське суспільство перед новим президентом? Як влучно зауважив доктор економіки зі США Осип Мороз, на жаль, таке, яке наставлене не стільки на майбутнє, скільки на повторення того, чого досягли за останні сім років: перелічуємо, надуваємо шоки, пишаємося самі перед собою, не маючи на це жодних реальних підстав. Адже якщо відволіктися від головного досягнення – маємо ж, нарешті, державу, – сьогодні в усьому іншому особливого нема чим хвалитися.

У національному інформаційному ефірі, йшлося на зустрічі, фактично оголошена війна таким поняттям як державність і соборність. Проти державницької ідеї працюють більшість ЗМІ, хоча проблема інформаційного простору є проблемою національної безпеки. Під загрозою остаточного знищення опинилися українська преса, книгодрукування, вітчизняний кінематограф. Уже зараз маємо офіційно неоголошену війну проти ук-

раїнської мови й взагалі проти української культури. Не вироблена сучасна ідеологія національної ідеї: те, що запозичуємо з ХІХ чи середини нашого століття й запускаємо в політичний простір, уже не працює. Давно не є проблемою імітація чужого. А зокрема нині – зімітувати любов до Шевченка, українських державних символів тощо, аби тільки втримати владу й себе при ній. На зустрічі, зокрема, наголошувалося, що, коли не буде різкої зміни ціннісних координат у суспільстві, то так і будемо машиною досуверенних часів, тільки з іншими номерними знаками. Все ще не можемо заспокоїти себе повноцінною елітою, політичною зокрема. «Чи наші лідери, які граються в еліту – це еліта?», – запитує присутніх письменник Євген Сверстюк. – І що таке – еліта? Ми зовсім не подбали про визначення цього поняття. У нас елітою оголошують себе ті, хто поза народом – влаштовують якісь курси, як жінки йдуть на продаж і визначають собі ціну. Мусимо, нарешті, повернутися до якихось елементарних, здорових понять, щоби світ не дивився на нас, як на папуасів».

Цікавий аналіз того, в якому стані перебуваємо й що на нас чекає, дав директор Інституту літератури імені Т. Шевченка Микола Жулинський. Він наголосив: відчуження влади й суспільства сьогодні не лише наростає, а й набуває катастрофічних форм, і в цьому винна передовсім влада. Останні вибори до Верховної Ради показали, який механізм гри був задіяний цією владою. І зокрема, за будь-яку ціну потрапити у вищі ешелони влади з тим, аби забезпечити собі капітал, часто-густо здобутий нечесним шляхом. Фактично цей механізм базувався на простій формулі: маєш гроші – будеш мати владу, маєш владу – будеш мати гроші. На жаль, люди «кльонули» на цей механізм гри, але це ще не означає, що вони його сприйняли.

«Сьогодні влада все зробить для того, щоби свою владу утримати, – наголосив зокрема Микола Жулин-

ський. – Те, що Президент влаштує сьогодні олігархів України – це безперечно. І вони все зроблять для того, щоби цього Президента зберегти, тому що він забезпечив їм накопичення власного капіталу. Конституція України начебто й створила певні механізми для того, щоби інститути демократії запрацювали, але вони не працюють. І тепер я починаю думати, а чи не була це якась дуже далека й продумана гра – чому сьогодні ми не можемо задіяти Конституцію, чому вона не працює хоча б напівсили, я вже не кажу на повну силу? Фінансові й сировинні монополії України розраховують сьогодні на підтримку Президента і, повторюю, будуть його підтримувати. І найбільший парадокс полягає в тому, що ми начебто будемо ринкову економіку, але нашим фінансовим і сировинним монополістам вільний ринок і вільна конкуренція не потрібні, вони їх не хочуть – тобто будується не ринкова економіка, а тільки її елементи, які й створюють ілюзію ринку».

Чому наші бізнесмени журавлиним ключем потяглися у Верховну Раду? – запитує присутніх Микола Жулинський. І сам відповідає: не для того, щоби створювати фіктивно діючі інститути демократії, а для того, щоби краще тримати владу в своїх руках і її прикупляти. Вони здобули багатство, власність, владу і сьогодні перерозподіляють її чи в приватизованому, чи в акціонованому володінні. Вони вже прикупили і середовище демократів, кар'єрних професіоналів з демократичного крила. І тому сьогодні Верховна Рада не працює на те, щоби створити інституційні форми й механізми забезпечення демократії. І от ліві створюють ситуацію за ленінським принципом «чим гірше, тим краще», а олігархи не хочуть відділяти економіку від політики. Чому? Тому що бояться втратити свої корпоративно-кланові інтереси. Тому маємо ситуацію, коли політика зрослася з економікою і взаємно один одного компрометують. Держава топчеться на місці, а

вони кожен тягне ковдру на свій бік. І змін чекати на краще важко. «Якщо демократичні, центристські та націонал-патріотичні сили не виходять сьогодні з єдиним кандидатом у президенти, зостаються необ'єднаними, в чому й полягає інтерес влади, то шанси на те, що може з'явитися нова постать на посаду президента – ілюзорні, і про це треба говорити відверто».

Всесвітньо відомий історик Ярослав Дашкевич звернув увагу на інший момент: річ не в самих виборах, а в тому, що буде після них. І треба усвідомити, що найближчі вибори – це вибір України між авторитарною системою й між демократією – справжньою чи так званою. Зараз все робиться для того, щоб обирати не президента, а диктатора, запевняє історик. І здається, це треба усвідомити всім, бо і народ хоче диктатора – розумного, чесного, сильного. Частина громадян України хоче мати національного диктатора. І це теж не можна ігнорувати. Але зрозуміло, що одна людина в політиці, тим паче в такій великій державі як Україна, нічого зробити не зможе. Має бути ще й президентська команда. «Чи можемо сподіватися на харизматичну особистість, що відповідатиме цим всім параметрам – буде розумною, чесною,

сильною, національною?, – поставив риторичне запитання Ярослав Дашкевич. – Я не хочу відповідати й думаю, що ми розуміємо, що це не така проста річ».

Варте уваги те, що в проблемі вибору між авторитарним правлінням і демократією, зауважив професор Дашкевич, західні радники постійно говорять про демократію на руїнах, але, на жаль, йдеться не про руїни, а про живу тоталітарну систему. «В який спосіб має бути заведена ця демократія і яка це має бути демократія? Міфічна демократія, коли ми всі будемо говорити про громадянське суспільство, якого в Україні немає, і я не знаю держави, в якій є це громадянське суспільство? Під час багатьох зустрічей за кордоном я намагався, щоб мені хтось відповів, де є та держава з громадянським суспільством? Це той самий фантом, за яким ми ганялися десятками років. Отже, яка демократія – міфічна, авторитарна чи, нібито, справжня? І хто скаже мені, яка держава є на сьогодні еталоном справжньої демократії? Так що ми стоїмо перед дуже серйозним вибором – між диктатурою і більш-менш обмеженою демократією. Вибори покажуть, яка сторона візьме гору».

Утім поза увагою учасників цієї

своєрідної конференції не зосталося й питання можливої особи майбутнього президента. Звісно, не виключений варіант, що життя поверне так, що з'явиться абсолютно несподівана постать, на яку в останній момент і будуть зроблені усі ставки. Але, визнають учасники зустрічі, ні для кого не секрет, що вибори президента вирішуватимуть два моменти – влада і кошти. Ідеального кандидата не буде, і це треба усвідомити. А отже, як порадив заступник міністра з надзвичайних ситуацій Олександр Скіпальський, треба виходити із ситуації методом відкидання й зважування реальних шансів кожного кандидата. Особисто Олександр Скіпальський, підтриманий більшістю учасників зустрічі, бачив би на цій посаді Євгена Марчука.

Зачитане побажання професора, лауреата Державної премії України Володимира Войтенка не знайшло заперечень: «Третій, або «оптимальний» президент України має бути м'якшим, ніж генерал де Голль, гнучкішим, ніж генерал Ярузельський, таким же хитрим, як генерал Алієв, і таким же симпатичним, як генерал Шеварднадзе».

Ярина КОВАЛЬ

25 березня, 1999 року

